

Lausunto Sisäministeriölle

Asia: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi

Dnro: VN/5349/2024

Toimitettu Sisäministeriöön ja rajavartiolaitokselle rajavartiolaitos@raja.fi sekä VPRVLEoikeudellinenenosasto@raja.fi

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toimittaa lausunnon sisäministeriölle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry lausuu kunnioittaen seuraavaa:

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi. Laissa säädettäisiin edellytyksistä, joiden vallitessa valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää rajoittaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista rajatulla osalla Suomen rajaa ja sen välittömässä läheisyydessä kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toteaa, että hallituksen esitysluonnos on erittäin poikkeuksellinen ja yhdistys esittää vakavan huolensa siitä, että esitysluonnos on merkittävästi ristiriidassa perustuslain kanssa, koska se puuttuu usean tärkeän perusoikeuden kuten oikeuden elämään, yhdenvertaisen kohtelun ja oikeusturvan ydinalueisiin. Lisäksi hallituksen esitysluonnoksen keskeisenä ongelmana on, että se on monilta osin ristiriidassa Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden ja perusoikeuksien kanssa. Kuten esitysluonnoksessa itsessäänkin todetaan (esim. s. 70) hallituksen esitys on perustavanlaatuisella tavalla ristiriidassa Suomen perustuslain (mm. PL 7 § ja PL 21§) ja Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa (mm. Euroopan ihmisoikeussopimus, EU:n peruskirja, Vuoden 1951 Pakolaissopimus, Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, Kidutuksen kieltoa koskeva YK-sopimus 1984, Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi 1987).

Vaikka yhdistys toteaa, että kansallinen turvallisuus saattaa tietyin edellytyksin oikeuttaa rajoittamaan yksilöiden perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia, on tämä punninta tehtävä erityisen huolella ja aina Suomen perustuslaki ja kansainväliset velvoitteet huomioiden. On myös oikeuksia, jotka ovat ehdottomia ja joita ei voi rajoittaa edes kansallisen turvallisuuden nimissä. Kidutuksen kielto on esimerkki tällaisesta normista, ja palautuskielto on olemassa kiellon tehokkaaksi ylläpitämiseksi.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry on erityisen huolissaan siitä, että hallituksen esitys rikkoo perustavanlaatuisella tavalla Pakolaissopimuksen 33 (1) artiklan mukaista ehdotonta palautuskieltoa, joka on nimensä mukaisesti ehdoton. Non-refoulement eli ehdoton palautuskielto tarkoittaa sitä, että ketään ei tule palauttaa sellaiseen maahan, jossa kyseistä henkilöä uhkaa vaino, muu epäinhimillinen kohtelu tai kidutus. Ehdoton palautuskielto on kirjattu myös muun muassa ulkomaalaislakiin, perustuslakiin, Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja EU:n perusoikeuskirjaan. Ehdotonta palautuskieltoa ei voi rikkoa edes poikkeustilanteessa. Hallituksen esityksessä viitataan ehdottomaan palautuskieltoon termillä ”periaate”, vaikka kyseessä on ehdoton ja loukkaamaton ihmisoikeusvelvoite, jonka rikkominen on aina ihmisoikeusloukkaus.

Ehdottoman palautuskiellon ohella oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry on huolissaan tehokkaista oikeussuojakeinoista erityisesti perustuslain 21 §:n näkökulmasta. Hallituksen esitys johtaisi tilanteeseen, jossa ehdottoman palautuskiellon mukaisia velvoitteita arvioisi yksittäinen rajaviranomainen hyvin summaarisessa menettelyssä ilman perusteltua hallintopäätöstä.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toteaa, että tällainen menettely kohdistuu jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin eikä yksittäisen rajavartijan summaarinen arvio ole riittävä maahan tulevan henkilön oikeusturvan kannalta. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toteaa, ettei yksittäisellä rajavartijalla ole realistisia mahdollisuuksia saati tarvittavaa oikeudellista osaamista aidosti arvioida Suomeen saapuvien henkilöiden turvapaikkaperusteita. Oikeus saada asiassaan perusteltu päätös ja oikeus valittaa siitä ovat oikeusturva-perusoikeuden ydinalueelle meneviä oikeuksia. Laki vaatisi käytännössä myös yksittäisten rajavartiohenkilöstön rikkomaan tehtävissään Suomen perustuslakia ja kansainvälisiä, sitovia, ihmisoikeusvelvoitteita.

Hallituksen esitysluonnoksessa viitataan lain perusteena olevan kansallinen turvallisuus. Käsitteenä kansallinen turvallisuus ei ole millään tavalla juridinen. Lisäksi voidaan perustellusti kyseenalaistaa, turvaako nyt käsillä oleva esitys kansallista turvallisuutta. Perusoikeudet ja kansainväliset sopimukset ovat pienen maan paras turva, ja oikeusvaltion rapauttaminen itsessään heikentää kansallista turvallisuutta. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toteaa, ettei pelkkä epämääräinen kansalliseen turvallisuuteen vetoaminen ole peruste näin laajoille perus- ja ihmisoikeuksien ytimeen meneville muutoksille. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry esittää vakavan huolensa hallituksen esityksen ja hallituksen menettelyn vaikutuksista suomalaisen oikeusvaltioon. Hallituksen esitys rapauttaa perustavanlaatuisella tavalla suomalaisen oikeusvaltion perustaa.

Lisäksi Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry haluaa todeta, että se pitää erittäin vaarallisena kehitystä, jossa yhden ihmisryhmän perusoikeuksiin puututaan näin vakavalla tavalla. Tällainen kehitys madaltaa tulevaisuudessa kynnystä puuttua toisen ihmisryhmän perusoikeuksiin Suomea velvoittavista ihmisoikeusvelvoitteista välittämättä.

Lopuksi Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toteaa, että hallitus tosiasiallisesti vaikeuttaa järjestöjen kykyä valvoa perusoikeuksien toteutumista perusteettoman lyhyillä lausuntoajoilla, mikä on myös samalla vastoin hyvää lainvalmistelutapaa. Säädösvalmistelun kuulemisohjeen 1.9. kohdan mukaan lausuntojen antamiseen varataan aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Edelleen samassa kohdassa todetaan, että lausuntoaika voi vain perustellusta syystä olla edellä mainittua lyhyempi. Nyt käsillä olevaan hallituksen esitykseen sisältyy vain 10 päivän lausuntoaika, mikä on selvästi vastoin kuulemisohjetta, kun on kyse näin laajalle ja useiden perusoikeuksien ydinalueelle menevästä lakiesityksestä. Tämä kohtuuttoman lyhyt lausuntoaika poistaa lausunnonantajilta realistisen mahdollisuuden arvioida perusteellisesti hallituksen esityksen vaikutuksia niin yleisesti kuin perus- ja ihmisoikeuksienkin kannalta.

Yhdistys toteaa, että lain säätäminen esitetyn laisena ei ole esitettyjen taustatietojen valossa välttämätöntä ja kehottaa, että laki tulisi valmistella uudelleen siten, että se ei riko Suomen perustuslakia ja kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita.